

3. Держава повинна забезпечити безкоштовну медичну допомогу для людей з низьким доходом, ветеранів та осіб з особливими потребами.

4. Варто зосередити увагу на проведеннях кампаній з пропаганди здорового способу життя, правильного харчування та дотримання правил особистої гігієни.

5. Влада може підтримати громадські проекти спрямовані на забезпечення охорони здоров'я або принаймні спростити процедури для їх діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук Л. В. Суспільно-політичні та соціально-економічні трансформації на Тернопільщині (вересень 1939 – червень 1941 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Тернопіль – Львів, 2019. 576 с.
2. Постанова Тарнопольського облвиконкому від 15 жовтня 1940 р. «Хід виконання Постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 13 вересня 1940 року про комплектування тваринницьких ферм і підготовку до зимівлі худоби в колгоспах 506 Кременецького і Вишневецького районів» // Держархів Тернопільської області. Ф. Р-1833. Оп. 6. Спр. 23. Арк. 27.
3. Пундій П. Мар'ян Панчишин та Музей галицької медицини його імені. Агапіт. 1996. № 3. С. 59–61
4. Старка В. В. Повсякденне життя західноукраїнського села в умовах тоталітарних режимів 1939–1953 рр.: дис. ... докт. іст. наук: спец. 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2019. 540 с.

Леся АЛЕКСІЄВЕЦЬ

*Доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
lmallex@ukr.net*

Тетяна ЛИПКА

*Здобувачка першого освітнього рівня вищої освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
tetiana_petrykk@gmail.com*

КОНФЛІКТ ВСЕРЕДИНИ ДИНАСТІЇ ВАЗА ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

У XVI ст. Шведське королівство сформувалося як потужна протестантська держава з централізованою владою. Сильний королівський вплив опирався на дворянство та лютеранське духовенство.

В 1560 р. після смерті короля Густава Вази, згідно із заповітом покійного, влада перейшла до його синів [3, с. 83; 1, с. 38], адже саме він увів династичне престолонаступництво. Королівство на той час перебувало у стані відносної стабільності, адже були сформовані державне управління та фінансова система, встановлено мир із сусідніми державами. Проте така ситуація зберігалася недовго: спочатку нішу правління державою прийняв Ерік XIV (1560–1568 рр.), а його брати Юхан, Магнус і Карл стали герцогами [7, с. 61; 9, с. 101-118]. Герцогствам була надана повна автономія, також вони були виведені з-під контролю королівської адміністрації [9, с. 102-118; 1, с. 38]. Таким чином, можемо зробити висновок про рух держави до деякої децентралізації.

Юхан (прозваний у той час Фінським) почав проводити власну, досить самостійну зовнішню політику, спрямовану на відокремлення Фінляндії від Швеції. Окремо ще герцог прагнув завоювати території Лівонського ордену [5, с. 142-149]. Схиляємося до думки, що такі сепаратистські, з одного боку, й експансіоністські, з іншого, настрої молодого герцога не могли надто сподобатися його родичам.

Що стосується Еріка XIV, то він почав проводити досить жорстку політику. Надмірна централізація влади у руках Еріка (а в додаток до цього ще й психічні проблеми зі здоров'ям нового короля) [5, с. 142-149; 9, с. 102-118] викликала невдоволення його братів (Юхана і Карла), а також більшості шведської знаті. Зокрема, для того, щоб не допустити розбіжностей у внутрішній політиці окремих регіонів, які належали герцогам, новоспечений король прийняв Арбузькі статті 1561 року [5, с. 141-149; 9, с. 102-118], за якими герцоги мали перебувати під владою корони, проте це лише погіршило ситуацію. Розгорівся особистий конфлікт між Еріком і Юханом, який володів замком в Або. Як простежуємо в аналізі Я. Меліна, С. Хеденборг і А. Юхансона, інші брати не брали участі в боротьбі за владу: Магнус був розумово відсталим, а Карл – ще надто молодим [9, с. 102-110]. Таким чином, конфлікт між Еріком і Юханом був, як ми вважаємо, не просто усобицею між родичами, а боротьбою між двома шляхами розвитку держави як такої. Держава Еріка – надмірно централізована, така, що намагалася утримувати під собою усі території (навіть етнічно не шведські), а держава Юхана – вкрай ліберальна за тими ранньомодерними мірками, така, котра прагнула надати автономію певним регіонам, але перед тим їх завоювати.

Особливо складною ситуація стала тоді, коли Юхан Ваза вирішив проти волі Еріка одружитися у 1561 р. на польській принцесі Катажині (Катерині) з роду Ягеллонів (сестрі польського короля Сигізмунда II

Августа) [9, с. 102-118; 5, с. 142-148]. Звісно, загострення внутрішньошведської боротьби – не єдиний наслідок цього шлюбу, адже в такий спосіб можна було налагодити зовнішньополітичні зв'язки [4, с. 488–489]. Разом з тим, зростала ймовірність здобуття Юханом впливу при польському дворі, адже він у підсумку таки зміг заручитися підтримкою Польського королівства. Додатково він ще й отримав укріплену фортецю в Естляндії (неподалік володінь Еріка) [5, с. 142-148]. Від цього шлюбу у подружжя народився син Сигізмунд (Жигмунт) [2, с. 144].

Закономірним результатом постійних протиріч між Еріком XIV та Юханом став відкритий конфлікт між ними у 1563–1568 рр. [5, с. 142-149].

У 1563 р. король вирішив обвинуватити брата у «зрадницьких стосунках із ворогами». Вірогідно неправдиве обвинувачення було винесено на розгляд риксдагу в тому ж році. Парламент визнав фінського князя винним у державній зраді, що каралося смертю. Використовуючи рішення, прийняте риксдагом, король намагався змусити свого брата здатися, але Юхан відхилив цю пропозицію [8, с. 168].

Тоді Ерік вирішив діяти рішуче. У 1563 році він захопив Або й ув'язнив Юхана та Катерину [5, с. 159-160]. Їх ув'язнили в замку Грипсхольм. Саме там у 1566 р. народився їх син Сигізмунд (Жигмунт) Ваза – майбутній король Речі Посполитої та Швеції [8, с. 168; 9, с. 102-118].

Ерік XIV поступово втрачав прихильність дворянства. Це можна зрозуміти по тому, що в 1568 році ця знать підтримала Юхана в боротьбі проти чинного короля. Еріка скинули з трону та посадили в ув'язнення [8, с. 170; 5, с. 145-152; 7, с. 61; 6, с. 395]. Через 2 роки він помер, можливо, його отруїли [9, с. 103-120].

За часів правління Юхана Вазы взаємини з дворянством покращилися. Хоча через певний час, коли Юхан III утвердився при владі, шведська знать виявляла певне незадоволення політикою керівника. Однак розбіжності між короною і дворянством не досягали такої гостроти як за часів правління Еріка XIV.

Висновки: у роботі було досліджено міжособистісний конфлікт між Еріком XIV та Юханом III із династії Ваза, які були опонентами в боротьбі за шведський престол у II половині XVI ст. Ми дійшли до висновку, що взаємостосунки державних діячів нерідко напряму впливають і на державні справи, зокрема, так відбулося й у Швеції в досліджуваний час. Гадаємо, якби король Ерік вгамував свою імпульсивність, діяв більш розсудливо й помірковано, то шведське населення б відчувало в ньому як у главі держави більшу впевненість. Як наслідок, король міг би отримати

більш лояльне ставлення та опору своєї влади від своїх підданих. Проте ми бачимо зворотні дії: демонструючи свою квапливість і нерозважливість, Ерік почав втрачати підтримку, що врешті-решт призвело до втрати його влади. На його місце прийшов інший представник Ваза – Юхан – який зарекомендував себе в очах шведського суспільства як надійний правитель.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вейбулль Й. Коротка історія Швеції. Стокгольм, Шведський інститут, 1997. 163 с.
2. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів, ЛНУ ім. І.Франка, 2002. 752 с.
3. Липка Т. Відносини між Річчю Посполитою та Шведським Королівством у контексті особистої унії Сигізмунда Вази (кінець XVI ст.) // Студентський науковий вісник. Тернопіль, 2020. № 45. С. 83–86.
4. Липка Т. Шлюб Юхана Вази і Катажини Ягеллонки як складова міждержавних відносин // Fundamental and applied research in the modern world. Abstracts of the 5th International scientific conference. BoScience Publisher. Boston, USA, 2020. С. 488–491.
5. Anderson I. History of Sweden. New York, Praeger, 1956. 461 p.
6. Howitt M. The History of Sweden. Vol. II. London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1844. 422 p
7. Kent N. A Concise History of Sweden. Cambridge, Cambridge University Press, 2008. XII+314 p.
8. Kersten A. Historia Szwecji. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo, 1973. 468 s.
9. Melin J., Johansson A. W., Hedenborg S. Sveriges historia: koncentrerad uppslagsbok : fakta, årtal, kartor, tabeller. Stockholm, Prisma, 2006. 511 s.